

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“สมณ — ผู้สงบจากกิเลส, สมณะ”

สมณ เป็นภาษาบาลีอ่านว่า สะ - มะ - นะ แปลว่า ผู้สงบ กล่าวคือสงบจากอกุศล สมณะ มีความมุ่งหมายถึงทั้ง สมณะโดยเพศ คือผู้สละอาคารบ้านเรือนออกบวช ไม่ใช่เพศคฤหัสถ์อีกต่อไป อย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งมุ่งหมายถึง สมณะโดยคุณธรรม ไม่ว่าจะอยู่ในเพศใดก็ตาม

ข้อความจากพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท แสดงความเป็นจริงของสมณะ ไว้ว่า “ผู้ไม่มีวัตร (ไม่มีความประพฤติที่ดีงาม) พุดเลาะแหยะ ไม่ชื่อว่าสมณะ เพราะศีระโกลัน ผู้ประกอบด้วยความอยากและความโลภ จะเป็นสมณะอย่างไรได้ ส่วนผู้ใด ยังบาปน้อย หรือใหญ่ให้สงบโดยประการทั้งปวง ผู้นั้น เรากล่าวว่าเป็นสมณะ เพราะยังบาปให้สงบแล้ว”

จิตของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะผู้ที่ยังเต็มไปด้วยกิเลสหนาประการ มีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ที่สะสมมาอย่างยาวนานในสังสารวัฏฏ์ ย่อมไม่สงบเพราะมีอกุศลธรรมเกิดขึ้น ขณะใดที่จิตเป็นอกุศล ขณะนั้นย่อมไม่สงบ เพราะถูกปรุงแต่งด้วยสภาพธรรมฝ่ายที่ไม่ดี จึงทำให้จิตเป็นอกุศล ไม่สงบ แต่ในทางตรงกันข้าม ขณะใดที่กุศลธรรมเกิดขึ้น ขณะนั้นสงบจากอกุศล ตามระดับขั้นของ กุศลธรรมในขณะนั้นๆ

ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงความเป็นไปของจิต (สภาพธรรมที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้แจ้งอารมณ์) และ เจตสิก (สภาพธรรมที่เกิดร่วมกับจิต) ว่า เมื่อจิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางทวารทั้ง ๖ คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ สำหรับปุถุชนผู้ไม่ได้สติบ ไม่ได้รับแนะนำในวินัยของพระอริยะ ย่อมมีความติดข้องยินดีพอใจรักชอบ ในอารมณ์ที่ดี และย่อมมีความชัง ความเกลียดหรือความไม่พอใจในอารมณ์ที่ไม่ดี ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร ไม่น่าพอใจ และยิ่งมากไปด้วยความไม่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง แต่สำหรับอริยสาวกผู้ได้สติบ ได้รับแนะนำในวินัยของพระอริยะ ได้อบรมเจริญปัญญาจนดับกิเลสได้ตาม ลำดับขั้น จนถึงสามารถดับกิเลสซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองของจิตได้ทั้งหมด เป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านย่อมไม่รักและไม่ชังในอารมณ์ที่มากกระทบ ไม่มีกิเลสใดๆ เกิดขึ้นอีกเลย เป็นผู้ที่มีจิตที่สงบอย่าง แท้จริง, การศึกษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อบรมเจริญปัญญา สะสมความ เข้าใจถูกเห็นถูก ค่อยๆ รู้ตามพระอรหันต์ทั้งหลาย จึงจะค่อยๆ ละความรักความชัง รวมถึงอกุศล ธรรมประการอื่นๆ ได้ตามลำดับ ซึ่งจะทำให้จิตค่อยๆ สงบจากอกุศล

แต่ละคนสะสมมาแตกต่างกัน การอบรมเจริญปัญญาไม่ได้จำกัดเพศใดเพศหนึ่งโดยเฉพาะ ถ้าสะสมมาที่จะสละอาคารบ้านเรือน สละทรัพย์สมบัติวงศาคณาญาติ เพื่อมุ่งสู่เพศที่สูงยิ่ง คือเพศ

บรรพชิต เป็นสมณะในพระพุทธศาสนา ก็จะมีเพศที่แตกต่างไปจากคฤหัสถ์อย่างสิ้นเชิง สำหรับคำว่า สมณะนั้น มีความหมายว่า ผู้สงบบากกิเลส ก็สามารถพิจารณาได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม (คฤหัสถ์ หรือ บรรพชิต) ถ้าหากอบรมเจริญปัญญา ขัดเกลากิเลส จนสามารถดับกิเลสได้ ก็เป็นสมณะ โดยคุณธรรม ในที่นี้จะขอกล่าวถึง สมณะโดยเพศ คือเป็นเพศที่แตกต่างไปจากคฤหัสถ์ และถ้าผู้นั้น ได้รับประโยชน์จากพระธรรม อบรมเจริญปัญญาขัดเกลากิเลสในเพศที่สูงยิ่ง จนสามารถที่จะดับ กิเลสได้ เป็นผู้สงบบากกิเลสได้แล้ว ก็เป็นสมณะโดยคุณธรรมด้วย

สมณะ คือเพศที่สูงกว่าคฤหัสถ์ เป็นเพศที่ขัดเกลากิเลสเป็นอย่างยิ่ง เป็นผู้เว้นโดยทั่ว ได้แก่ เว้นจากกิเลส เว้นจากความติดข้องยินดีพอใจเยี่ยงชีวิตคฤหัสถ์ ผู้ที่ออกบวชเป็นสมณะในพระพุทธศาสนานั้น ต้องสละทุกสิ่งทุกอย่าง คือสละอาคารบ้านเรือน สละทรัพย์สมบัติ สละวงศ์ญาติ ออกบวชเพื่อขัดเกลากิเลสของตนเองจริงๆ เมื่อสละอาคารบ้านเรือนแล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่มีเรือน รวมถึง สละทรัพย์สมบัติทั้งปวงด้วย เมื่อสละสิ่งเหล่านี้แล้ว ก็จะกลับมารับสิ่งเหล่านี้อีกไม่ได้ และจะทำใน สิ่งที่ไม่เหมาะสมแก่เพศของตนไม่ได้ด้วย ซึ่งจะต้องอาศัยการศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจเป็นสำคัญ จะขาดการศึกษาพระธรรมวินัย ไม่ได้เลย

ตามความเป็นจริงแล้ว บุคคลผู้ที่บวชจะต้องเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยโน้มไปในการบวชจริงๆ รู้จัก ตนเองและพิจารณาตนเองโดยละเอียดว่าสามารถที่จะดำรงเพศที่มีคุณธรรมสูงกว่าคฤหัสถ์ได้หรือไม่? เพศบรรพชิตเป็นเพศที่สูงกว่าคฤหัสถ์เป็นอย่างยิ่ง ที่สูงกวานั้นสูงเพราะคุณธรรม เนื่องจากว่าผู้ที่เป็น สมณะ จะต้องมีความมั่นคงที่จะสละกิเลสทุกอย่างทุกประการมากกว่าผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ พร้อมกันนั้น จะต้องเป็นผู้มีความอดทน มีความเพียรที่จะศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจอย่างถูกต้อง น้อมประพฤติ ในส่วนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาต และงดเว้นจากสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ว่าเป็นโทษ โดยประการทั้งปวง นี่คือนิเวศน์ที่แท้จริงของสมณะ ซึ่งมีความแตกต่างจากคฤหัสถ์ ที่จะต้องมีความ สำคัญรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่า ตนไม่ใช่คฤหัสถ์ มีชีวิตที่อาศัยชาวบ้าน ซึ่งจะต้องเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ ด้วยการฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมอบรมเจริญปัญญาขัดเกลากิเลสของตนเอง จึงจะเป็นผู้ที่เหมาะสม แก่การรับสิ่งที่เหมาะสมแก่สมณเพศจากคฤหัสถ์ มีอาหาร เป็นต้น อีกทั้งยังจะต้องมีความ ประพฤติคล้อยตามความประพฤติเป็นไปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สรรวมตามพระวินัยบัญญัติที่พระ สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว และที่สำคัญ จะต้องเป็นผู้เห็นคุณค่าของปัจจัย (เครื่องอาศัยให้ ชีวิตเป็นไป) ๔ คือ จีวร อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ว่า ไม่ได้บริโภคใช้สอยเพื่ออย่างอื่น แต่เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ต่อการที่จะได้ศึกษาพระธรรมอบรมเจริญปัญญาเพื่อพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏฏ์ ได้ในที่สุด ชีวิตแต่ละวัน ทั้งกาย ทั้งวาจา และใจ ต้องขัดเกลากิเลส ตั้งแต่ต้นจนหลับ นี่คื **ความเป็นสมณะจริง ๆ ในพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ถ้าบวชเป็นสมณะแล้วแต่เป็น ผู้ไม่ดำรงอยู่ในพระธรรมวินัย กล่าวได้เลยว่าเป็นผู้ทรยศต่อพระรัตนตรัย เพราะได้ปฏิญาณตนว่าจะ เป็นสมณะในพระธรรมวินัย แต่ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัย ไม่ได้ขัดเกลากิเลสของตนเองอย่าง

ได้ปฏิญาณไว้ ได้แต่เที่ยวย่ำยีพระธรรมวินัย โทษย่อมเกิดแก่ผู้นั้นโดยส่วนเดียว เป็นผู้มือบายภูมิ เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง

เพราะฉะนั้นแล้ว จึงเป็นเครื่องเตือนที่ดีว่าแต่ละคนควรอบรมเจริญปัญญาในเพศใด แม้ไม่ได้สละอาคารบ้านเรือนบวชอยู่ในสมณเพศ ก็สามารถอบรมเจริญปัญญา สะสมความดีในเพศคฤหัสถ์ได้ เพราะไม่มีข้อบังคับว่าจะต้องบวช และแท้ที่จริงแล้วการเป็นคฤหัสถ์ที่ดีก็ยิ่งยาก สิ่งที่จะเกื้อกูลให้เป็นคฤหัสถ์ที่ดี ก็คือพระธรรมคำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ที่จะต้องค่อยๆ สะสมความเข้าใจถูกเห็นถูกไปที่ละเล็กทีละน้อย อดทน จริงใจ มั่นคงที่จะฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมต่อไป ไม่ประมาทในแต่ละคำที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammahomefellowship.com, โทร. ๐๘๕-๖๒๑๗๑๐๖]